

gustársadalom viszont mennyit remél a büntető szankciók alkalmazásától. Tagadhatatlan, hogy az okosan alkalmazott büntetésnek van szerepe a nevelésben, ám az ifjúságvédelemre külön nem képzett és egyébként is túlterhelt, továbbá rendkívüli módon teljesítményorientált rendőrök nem képesek okosan működtetni az erőszakszervezetet. A sokszor értelmetlenné tűnő és nagyon kegyetlen ifjú agresszió egyik okát valószínűleg itt kellene keresni: a félresöpört gyermeki jogok, a hatalmaskodó felnőttek körül. Arról van szó, hogy meg kell követelni a gyermekek ügyében eljáró hivatalok és hatóságok munkatársaitól az aggályosan törvényes és tisztességes eljárást. A felnőttekkel ily módon szembe kerülő gyermek érezze azt, hogy jogait komolyan veszik és biztosítják. Csak így remélhetünk törvénytisztelő, és mások létét, jogait elfogadó embereket nevelni.

Mit vár az iskolától a kriminológus?

A kriminológia nézőpontjából az iskolának az volna a hivatása, hogy a gyermekek közösségeit – mindenekelőtt az iskolában és az ahhoz kapcsolódó színtereken – úgy formálja tudatosan, hogy megértsék:

- a deviációk természetét és törvényszerűségeit, kezelésük (gyógyításuk-büntetésük) korlátait,
- hogy a beilleszkedni nem tudó társaik segítségére szorulnak, mert egyéni és közösségi károk keletkeznek, amelynek terheit az őket létrehozó („kitermelő”) közösség nem háríthatja senkire,
- hogy ez a segítség nem lehet cinkos megfigyelő álláspont, hogy a közösség szabályaival és normáival szembeszegülő társuk is inkább lenne együttműködő, ha körülményei ezt lehetővé tennék,
- hogy egyedül a kortársi közösség befogadó, integráló viselkedése lehet a megoldás, mert egyedül ez, ami ésszerű és praktikus, ugyanakkor emberhez méltó.

Mindenhhez pedig elsősorban a pedagógusképzésen kell változtatni, hogy olyan tudás és képességek birtokában legyen a tanító, amely alkalmassá teszi a gyermekközösség formálására a tanítási folyamat során és azon kívül is.

B. Németh Zsolt

Konfliktushelyzetek észlelése és értékelése középiskolás környezetben

A felmérés módszertani alapját Dr. Gutsche Márta – Németországban élő, összehasonlító pedagógusjával foglalkozó kutató – kérdőíve képezte, aki két évvel korábban a potsdami iskolákban végzett vizsgálatokat azzal a céllal, hogy egy tanulmányterv keretein belül megkísérlje felvázolni az iskolai szociális, viselkedési kompetencia fejlesztésének és kibővítésének lehetőségeit.

A kérdőív kérdéscsoportjai az iskolai hétköznapiak azon feltételeire és folyamataira koncentrálnak, melyek fontos szerephez juthatnak a diákok attitűd- és viselkedésszerepjáték kialakításában, s melyek a társas viszonyok probléma- és erőszakmentes konfliktusmegoldásai felé mutatnak. Figyelembe veszi, hogy a fejlődési szakasz jellemzője az ún. „önkísérletezés”, éppen

ezért irreális lenne az a törekvés, ami a diákokat arról igyekszik meggyőzni, hogy a társadalomban általában erőszak- és konfliktusmentesen történnek a dolgok. Ezért a cél inkább a diákok nyílt, demokratikus kommunikációs- és vitakultúrájának kifejlesztése lehet, alkalmas-sá téve őket arra, hogy felismerjék és kezelni tudják a konfliktushelyzeteket. A kérdőív eredeti 34+1 kérdése 16 altémára bontott.

Az ez év novemberi vizsgálatra azután került sor, hogy az egyik, elsősorban továbbtanulásra felkészítő debreceni gimnáziumban a felkínált témák közül az iskola vezetése az osztályfőnökkel ezt gondolta a munkáját leginkább segítőknek.

A kérdőívet négy-négy, 11. és 12. évfolyamos osztály tanulói töltötték ki: összesen 225-en (151 lány és 74 fiú). A kérdőív első összesített adatai ennek megfelelően kerülnek bemutatásra. A beszámoló az altémacsoportokból a következő 10-et jeleníti meg:

- az iskola és az iskolai végzettség jelentősége a diákoknál,
- az iskolai légkör megítélése és a tanárok rálátása – diák szemmel,
- ugyanez az osztálylégkör esetében,
- a megkérdezett diák osztályon belüli helyzete,
- a tanárok problémaérzékenysége és megoldási készsége,
- a tanárokkal kapcsolatos elvárások alakulása,
- agresszív, intoleráns magatartás és viselkedésminták észlelése,
- konfliktushelyzetek megélése és megoldásai iskolán belül és kívül,
- negatív viselkedésminták, kényelmetlen helyzetek megítélése,
- a jövővel és a jelennel kapcsolatos hangulati állapot jellemzése.

Az iskola és az iskolai végzettség jelentősége a diákok számára kiemelten fontosnak tekintendő. 144-en egyetemen, 79-en főiskolán szeretnének tovább tanulni, ketten pedig szakmát tanulnának érettségi után. Tanulmányi eredményük is ezt tükrözi: 37% négy egész feletti, 39% jeles és 9% kitűnő. Közepes alatti átlag nincs. A tanulás fontosságát jövőjük alakulásának szempontjából 180-an nagyon fontosnak, 41-en valamennyire fontosnak, hárman kevésbé, egy ember pedig egyáltalán nem tartja fontosnak.

Az iskolát 131-en teljesen jónak, 73-an megfelelőnek tartják, hárman nem válaszoltak és 18-an úgy látják: „nincs benne semmi különös”. Az intézmény megközelíthetőségét, épületét, szabadidős kínálatát és a diákok kapcsolatát egymással túlnyomórészt „jónak” és „elég jó”-nak minősítik. Azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy erőszakos, agresszív játékok vannak-e az iskolában illetve az osztályban, megoszlanak a vélemények. 45,4% szerint nincs ilyen, 50,7% szerint időnként, míg 4% (9 fő) szerint gyakran vannak. Ugyanígy megoszlanak a vélemények, amikor a tanárok diákügyekkel kapcsolatos ismereteire kérdez a kérdőív. A diákok 44,9%-a gondolja, hogy a tanárok általában tudnak, és 6,7% szerint sok mindent tudnak a belső eseményekről. 41,8% viszont úgy gondolja, a tanárok alig, vagy 6,6%-uk szerint egyáltalán semmit sem tudnak ezekről a dolgokról.

Az osztálylégkör megítélésekor az osztályközösség létét 91,6% „nagyon jó dolog”-nak, míg 8% „nem igazán jó dolog”-nak tartja. Az osztályközösségen belüli kapcsolat és viszonyrendszer tekintetében ismét jobban megoszlanak a vélemények. 40% a megértést és jó kapcsolatot tartja osztálya jellemzőjének, 23,5%-uk szerint vannak „oda nem illő” emberek, 29%-uk szerint a közösségük klikkekből áll, közel 8% pedig rossznak vagy érdektelennek tartja ön maga számára az osztályát. A negatív válaszok viszonylagossága szembeötlővé válik, amikor az osztálytársakkal való közvetlen kapcsolattartás kerül szóba.

A saját helyzet értékelésekor a válaszolók 86,7%-a „sokkal és jól kijön”, 13,3% kevés társával tud igazán jó kapcsolatot tartani, viszont nincs olyan, akinek ne lenne valamilyen

„használható” kapcsolata. Magánjellegű problémák megbeszélésekor természetesen előnyt élveznek a kortárs csoport tagjai. A felnőtt tanár bevonása a problémamegoldásba a diákok 51,6%-nál nem lehetséges, míg 47,6%-uk találna magának megbízható pedagógust. A problémamegoldásba a diákok 58%-a hajlik az osztályfőnökét bevonni, míg 42%-uk nem fordulna osztályfőnökéhez. Szaktanárokat ritkábban vonnának be személyes gondjaikba, bár közel 10% több pedagógussal is elképzelhetőnek tartja a bizalmi viszonyt. Érdekes kettőssége két egymást követő kérdésre adott válaszok alakulásának, hogy míg a konkrét bevonás esetében elutasítással is reagáltak, addig az esetleges bevonhatóságra sokkal engedékenyebb válaszok érkeztek. Továbbmenve, a gondok megosztását férfi és nő illetve idősebb és fiatalabb tanár között, előnyben részesítik a férfi tanárok és nemre való tekintet nélkül az idősebb, vélhetően tapasztaltabbnak tartottak. A diákok többsége viszont nem tudna és nem is akarna dönteni ilyen szempont alapján. E kérdésnél ők jelentik a válaszolók 70%-át.

A tanárok problémaérzékenységének és megoldási készségének kérdéseiben a diákok válasza elégedettséget tükröznek. A valódi helyzetekre adott válaszok és az elvárások között mutatkozik némi eltérés. Az önállóság és kezdeményező-készség hiánya diákok oldaláról a konkrét problémafelvetésben, a tanár tényleges vezetői szerepének elfogadását feltételezi.

1. TÁBLA

Az elmúlt fél évben a tanórákon az alábbi témák előfordulása

Téma megnevezése	Igen	Nem
Segítségnyújtás, kölcsönösség az osztályon belül	55	170
A diákok egymás közötti kapcsolata	109	116
Az iskolai rend és fegyelem	191	34
Fiatalságon belüli erőszak	22	203
A diákok iskolai jogai	201	24
Iskolán kívüli és otthoni szabadidős lehetőségek	58	167
Szegénység	7	218
Menekültkérdés	7	218
Oktatási törvény	96	129
Környezetvédelmi problémák	38	187

Az osztályban még felvethető témák közül a konfliktusos szituációk nyílt felvállalására és a közös programokra való igény – megbeszélés formájában – a diákok 31,6 ill. 49,3%-nál jelenik meg. A társaik segítésére a tanulásban és kapcsolatteremtésben kifejezetten alacsony mutatókkal bír 12,4% ill. 27,1%. A tanulási kérdésekben többnyire, átlagukat tekintve, nem szorítnak segítségre, inkább versenyhelyzetben vannak egymással. A kapcsolatteremtés segítésének mértéke viszont kérdéses maradt. Az egyéb témamegjelölést engedő nyitott kérdésre adható válaszlehetőséggel a megkérdezettek egyike sem élt.

A tanárokkal kapcsolatos elvárások alakulásánál a tanári igazságosság saját magukra vonatkoztatott megítélésekor úgy gondolják, hogy a pedagógusok velük szemben túlnyomórészt „néha” vagy „ritkán” igazságtalanok (38,2 és 41,3%). 9% „soha” nem tartja őket igazságtalannak, míg 11% (25-en) „gyakran” ill. „nagyon gyakran” érznek személyükkel szembeni igazságtalanságot. A pedagógusokkal szembeni elvárások alakulása, a „ráfigyelés” igényének kifejezésekor a diákok fokozott érzékenységre és magas elvárási szint meglétére utal. Ez a napi munka során komoly pszichológiai terhet ró diákra és tanárra egyaránt.

2. TÁBLA
Az elvárások alakulása

Az, hogy a tanárok...	fontos	kevésbé fontos	nem fontos	nincs válasz
jobban figyelembe vegyék a tanórán a diák érdeklődését	209	14	2	-
több közös szabadidős programunk legyen tanárokkal	26	98	95	5
a diákoknak több ismeretet adjanak az életben való tájékozódáshoz	170	45	7	3
jobban figyelembe vegyék a diákok kéréseit	207	16	1	1
jobban törekedjenek arra, hogy a diákok megértsék a tananyagot	216	7	1	1
ne külső élmény alapján alkossanak véleményt a diákokról	209	8	5	3
ne vegyék rossz néven a kritikát	181	39	3	2
beszélgessenek a diákokkal arról, hogyan lehet az órákon javítani	159	54	9	3
igazságosabbak legyenek	200	20	3	2
ne legyenek előítéleteik a diákokkal szemben	214	8	2	1

Agresszív, intoleráns viselkedésminták és magatartás észlelése és értékelése alapján elmondható, hogy az osztályközösségeken belül 177-en úgy látják, van olyan közöttük akit a többiek „cikizni” szoktak, 47-en viszont úgy, hogy nincs ilyen jelenség. A cikizést 26% elfogadhatónak, rendjén valónak tekinti, 33% nem ért egyet vele, 40% alkalmanként tartja elfogadhatónak. Tünetekkel arra, hogy ebben a korosztályban a megszívtelendő kritika és a sértő szándék közötti határ nem mindig különíthető el egyértelműen, a válaszok mögött egyes tartalmak rejtőzhetnek.

3. TÁBLA
A kritikálhatónak tartott személyek tipizált megjelenítése

Szerintem ki lehet cikizni...	igen	nem	nem tudom	nincs válasz
a strébert	100	80	37	8
azt, aki felvág	172	23	22	8
a nyápicot	73	94	50	8
a szélsőjobbaldalít	35	81	98	11
a szélsőbaloldalít	33	82	98	12
a szemüveget	7	201	6	11
a külföldit	11	196	8	10
a nyalizót	166	27	22	10
a fogyatékos	10	199	6	10
a punkot	40	136	38	11
a kötekedőt	166	30	20	9

A konfliktusos helyzetek megélésének és kezelésének mutatói nyílt konfliktus esetén a tanulók között elsősorban a békésebb megoldások gyakorlatát jelzik. 80%-uk előbb vagy utóbb megbeszéli a dolgot, 7% magában rendezi le, 6% a hierarchikus megoldást vagy szükség esetén a tettelegességet is elfogadhatónak tartja. Az osztályon belüli nézeteltérések az elmúlt időszakban 63%-ban kisebb viták előfordulását, 24% gyakori kisebb civódásokat, 6,7%-ban teljesen békés környezetet, és 5%-ban tettelegességig fajuló eseteket jeleznek (12 válaszadónál). Az osztályok közötti különbségek határozottan megmutatkoznak.

A baráti, ismerősi és rokoni körben szinte mindenki számíthat megértésre vagy segítségre problémás helyzeteiben és él is ezzel a lehetőséggel. Heten meg nem értettséget jeleznek. Szerintük nincs olyan személy a közelükben, akivel minden gondjukat megbeszélhetik. Közülük csak egy tartja úgy, hogy nem számíthat senkinek a segítségére.

4. TÁBLA

A negatív viselkedésminták és kényelmetlen helyzetek értékelése

Magatartás és viselkedésforma	nem nagy ügy	elég rossz dolog	nagyon rossz	nem válaszolt
tanóra szándékos zavarása	88	112	22	3
a lányok molesztálása	37	47	139	2
verekedés	37	87	98	3
sérüléssel járó verekedés	10	39	173	3
lógás az iskolából	119	74	28	4
randalírozás, szándékos rongálás	14	71	137	3
egymás szekálása, piszkálása	57	110	55	3
más véleményért bántani valakit	16	73	133	3
külföldiek elítélése, bántalmazása	12	32	179	2
más diákok zsarolása, függésben tartása	7	16	200	2
gyengébbek nem segítése	21	132	70	2
pletyka, mások átverése	49	110	63	3
lopás boltból	7	47	168	3
lopás osztálytárostól	4	18	201	2

A jelennel és jövővel kapcsolatos hangulati állapot jellemzésében a diákok egyharmada inkább elégedett, és közel 20%-uk inkább elégedetlen. Az elégedetlenség okai között vezet a szabadidő hiányának érzése (95 esetben), az egyedüllét érzése (50), vagy az unalom (54). Az otthoni és iskolai gondok osztálytársakkal és tanárokkal szerepelnek az említett okok között (otthoni ok 21 esetben, iskolai 38 esetben fordul elő).

Jövőre vonatkozó terveik teljesülésével kapcsolatban fenntartással optimisták. Teljes optimizmussal néz a jövő elé 59 válaszadó. 120-an valamennyire optimistáknak tartják magukat. 37-en fenntartással vannak a jövőt illetően, és hatan nagyon pesszimistának ítélik magukat.

A tanulói válaszok kiegyensúlyozott iskolai légkört mutatnak, viszonylag kevés szélsőséges elem meglétével. Ugyanakkor ez az egyensúly komoly érzékenységet sejtet, ami korosztályi sajátosságokkal magyarázható. Az eredeti célkitűzést elérni kívánó pedagógiai munka az iskolai fejlesztőtevékenységet – vizonzás reményében – ezekre alapozottan valósíthatja meg.

Bojda Beáta